

Comentarii Săptămânale

nr. 54,
23 Decembrie 2009

Expert Grup
CENTRU ANALITIC INDEPENDENT

www.expert-grup.org
info@expert-grup.org
MD-2012, Republica Moldova,
Chisinau, str. Columna 133
Tel. /373/ 211-559, 929-994

Valeriu Prohnițchi, Alex Oprunenco, Adrian Lupușor, Ana Popa

Radiografia anului economic 2009

Realizarea unor ratinguri ale evenimentelor economice pentru o perioadă atât de tumultuoasă ca anul 2009 este o chestiune în multe privințe ingrată. Anul 2009 în Moldova a fost perioada unor circumstanțe cu totul extreme, inclusiv în economie. Criza financiară globală, suprapusă cu o prelungită criză politică internă a lăsat o amprentă adâncă pe economie. În ultimă instanță, amploarea și caracterul sistemic al recesiunii economice, însoțită de lichidarea multor companii și înrăutățirea indicatorilor sociali, demonstrează că creșterea economică înregistrată în ultimii ani în Moldova a fost una iluzorie și fragilă.

În 2009 Expert-Grup a realizat o serie de cercetări asupra crizei economice și a lansat câteva publicații în care fenomenul este analizat în profunzime. Însă la acest sfârșit de an, am decis să prezentăm publicului larg o simplă radiografie economică a anului care se apropie de sfârșit. În cele ce urmează, Expert-Grup prezintă o viziune condensată asupra:

- celor mai importante 5 evenimente economice din anul 2009;
- celor mai revelatorii 5 tendințe economice;
- celor mai remarcabile 5 gafe economice;

Aceste topuri însă nu presupun în mod necesar o ierarhizare riguroasă a evenimentelor după importanță. Am încercat mai degrabă să identificăm acele evenimente, declarații și trenduri care din punctul nostru de vedere au fost definitorii pentru anul 2009. Acestea au avut un impact public major, dar anticipăm că efectul unora va persista și în anul 2010.

Top 5 evenimente economice 2009

1. **Schimbarea guvernării.** Plecarea PCRМ-ului de la guvernare și intrarea acestuia în opoziție virulentă marchează încheierea unei epoci în politica economică moldovenească. Pe parcursul a opt ani, PCRМ a pus la punct un sistem rigid de luare a deciziilor de politică economică (bazat pe „verticala puterii”), în care accentul se punea pe disciplina și loialitatea politică și mai puțin pe costul și impactul deciziilor luate. Noul guvern a venit cu un mesaj de politică economică calitativ nou, dar acest mesaj este marcat și de faptul că guvernul trebuie să gestioneze o criză economică și bugetară severă. Publicul leagă speranțe mari față de noua guvernare, dar este clar că aceste speranțe nu trebuie să fie prea exagerate. În primul rând, moștenirea economică, mai ales în sfera finanțelor publice, lăsată de PCRМ este una foarte împovărătoare. În al doilea rând, chiar și după numirea în calitate de miniștri a unor oameni profesioniști și competenți, multe ministere au rămas la fel de inerte și rigide. În al treilea rând, noul guvern este în esență un guvern de algoritm, eficiența sa fiind inevitabil subminată de faptul că membrii guvernului gravitează în jurul unor poluri politice concurente. În sfârșit, cu conturarea tot mai clară a anticipatelor în 2010, mulți miniștri inevitabil vor trebui să fie cu un picior în minister, cu altul în campania electorală.

2. **Schimbarea guvernatorului BNM.** Plecarea lui Leonid Talmaci din funcția de guvernator al băncii centrale este cu adevărat un eveniment epocal, poate la fel de important ca și schimbarea guvernului. Leonid Talmaci a fost practic cel mai longeviv demnitar public din eșalonul superior, supraviețuind multe cataclisme politice și economice. Perioada sa de guvernare a fost caracterizată de o politică de sorginte monetaristă, în care obiectivul principal era „stabilitatea monedei naționale”. Dar prestația BNM a fost știrbită mult de faptul că Banca, având un scop formulat atât de ambiguu, a

urmărit în activitatea sa obiective monetare în mare parte concurente (stabilitatea cursului valutar și stabilitatea prețurilor). Drept urmare, moneda națională s-a depreciat continuu, iar din 1991 încoace au fost înregistrate numai două episoade de inflație anuală sub 10% (2003 și 2009). Numirea lui Dorin Drăguțan în funcție de nou guvernator al BNM nu a trecut fără mici scandaluri și discuții contradictorii în cadrul Alianței pentru Integrare Europeană. Noul guvernator aparent pune accentul pe o strategie de politică monetară mai consistentă și mai transparentă, scopul prioritar fiind stabilitatea prețurilor, și aceasta se mizează să fie atinsă prin țintirea expresă a inflației. Însă adoptarea de către BNM a unei strategii atât de ambițioase presupune prezervarea și chiar consolidarea independenței sale politice în raport cu Guvernul și Parlamentul.

3. **Lichidarea băncii comerciale Investprivatbank SA.** Evenimentul a avut o rezonanță puternică în societate, amplificată de nivelul scăzut al încrederii generale a populației. Evenimentul a relevat în mod clar faptul că băncile comerciale din Moldova pot relativ ușor să „plămădească” rapoarte financiare care să nu trezească suspiciunile publicului general și să nu deranjeze BNM. Intervenția în forță a BNM și preluarea activelor și pasivelor Investprivatbank de către o altă bancă comercială (Banca de Economii) a fost probabil singura opțiune pentru a stinge un incendiu care amenința să ia proporții sistemice. Dar întrebarea fundamentală care încă rămâne fără răspuns este dacă alte bănci comerciale „cu musca pe căciulă” au tras învățămintele necesare și dacă nu cumva continuă să servească publicului rapoarte false despre situația financiară.

4. **Intrarea în derivă a relațiilor cu FMI.** În mai-iunie 2009 o misiune FMI s-a aflat în Moldova pentru a discuta cu autoritățile semnarea unui nou program cu FMI, precedentul fiind expirat. Însă misiunea și-a întrerupt lucrările cu 2 zile mai devreme decât se preconiza, iar declarația de presă finală a membrilor misiunii FMI și declarațiile oficialilor publici moldoveni de la acel moment au fost destul de emoționale. Subiectul neînțelegerilor a fost politica fiscală iresponsabil de expansionistă promovată de guvern în absența oricăror resurse necesare pentru acoperirea cheltuielilor. În octombrie 2009 o nouă misiune FMI și noul guvern al Moldovei au ajuns la un acord **preliminar și la nivel de personal** cu privire la un nou program economic care ar putea fi susținut printr-un acord de finanțare pe trei ani, în sumă totală de circa 600 milioane de dolari SUA. Problema majoră este că acest acord încă abia urmează să fie aprobat de Consiliul de Directori Executivi ai FMI și care inițial se planifica pentru ianuarie 2010. Dacă ne amintim că unul din argumentele formale a plecării precedentei misiuni FMI a fost instabilitatea politică, apare fireasca întrebare dacă nu cumva și noul acord riscă să nu fie aprobat de Consiliul de Directori din cauza incertitudinilor politice mari în țară. Dacă se produce acest lucru, noul guvern va trebui să pună în aplicare un plan bugetar dublu auster în comparație cu cel care a fost recent aprobat. Din punct de vedere economic, aceasta înseamnă că și alți donatori externi (inclusiv UE) ar putea amâna programele lor de finanțare a Moldovei. Din punct de vedere politic, costurile sunt evidente pentru un guvern care în 2010 probabil va fi într-o nouă perioadă electorală.

5. **Reuniunea Consiliului de cooperare RM-UE, de la Bruxelles, 21 decembrie 2009.** Reuniunea marchează o schimbare evidentă de mesaj din partea UE față de Republica Moldova și pare a fi un moment definitoriu al relațiilor pentru următorul deceniu. În declarația politică finală UE își reconfirmă angajamentul de a negocia „în ritm susținut” un Acord de Asociere, care să ofere Moldovei o asociere politică și o integrare economică în raport cu UE, crearea zonei de comerț liber aprofundat și cuprinzător și inițierea pe parcursul anului viitor a dialogului cu UE în domeniul vizelor. Deși presupun și asumarea unor costuri, toate acestea vor avea un efect economic pozitiv la nivel calitativ pentru economia moldovenească. Însă partea cea mai dificilă – negocierile propriu-zise - abia urmează. Anume la etapa negocierilor, când vor fi mai clare pozițiile UE și perioadele de tranziție oferite Moldovei pentru implementarea acordului comercial, se va manifesta în mod clar raportul costuri/beneficii economice. Ținem însă să remarcăm că modernizarea unei țări presupune și capacitatea acesteia de ași asuma costurile respective. Or, pentru Moldova asocierea la UE și perspectiva de aderare într-un viitor mai îndepărtat va aduce cu sine aceasta atât de mult dorită modernizare.

Top 5 tendințe economice

- **Cel mai acut declin economic din ultimii 15 ani.** Până la finele anului curent Guvernul se așteaptă la o descreștere a PIB-ului de 8-9%, prognozele noastre fiind puțin mai optimiste, de -7,5%. Ultima dată o descreștere similară a economiei a fost înregistrată în 1999 (-6,5%). Diminuarea PIB-ului relevă contracția din toate sectoarele economice și scăderea consumului populației, în condițiile scăderii cu 30% a remitențelor de la emigranți.
- **Colapsul dramatic al investițiilor.** Drept urmare a crizei economice, dar și a instabilității politice care a subminat esențial confidența investitorilor vizavi de Moldova, fluxurile investiționale s-au redus

dramatic în 2009. La finele primului semestru 2009 fluxurile de investiții străine au scăzut de peste 14 ori față de anul trecut. Conform estimărilor noastre, în 2009 formarea brută de capital fix a scăzut cu 55%.

- **Rata de ocupare a atins noi minime istorice.** Contractarea sectorului real a dus și la disponibilizări masive ale angajaților. Potrivit calculelor noastre, în anul curent circa 80 mii de persoane și-au pierdut locul de muncă anume din cauza crizei, iar rata de ocupare a atins un nou minim istoric și regional (35%). Aceasta sugerează că recuperarea economică în Moldova va fi una dificilă și lentă, deoarece numărul mare de disponibilizări de personal este determinat în mare parte de închiderea mai multor companii.

- **Deflație fără precedent: cine a câștigat și cine a pierdut?** Pentru prima dată de la obținerea independenței, în economie a fost înregistrată o deflație evidentă a prețurilor de consum pe parcursul a 7 luni consecutive. Deflația însă nu a făcut decât să confirme încetinirea pulsului economiei moldovenești și a evidențiat dificultățile majore ale sectorului real (diminuarea cererii finale, creșterea stocurilor). Însă trendul deflaționist a finalizat deja în luna noiembrie, astfel încât la finele anului curent inflația anuală va constitui aproximativ 1%.

- **Deficitul bugetar – nota de plată pentru activitatea unui Guvern electoral.** În 2009 deficitul bugetar va atinge în jur de 9% din PIB, un nivel nemaîntâlnit din anul 1996, când acesta a constituit 9,7%. Au existat două cauze majore care au destabilizat atât de mult sistemul de finanțe publice din țară. Prima ține de efectele crizei economice mondiale care au afectat partea de venituri a bugetului de stat și care au devenit vizibile încă din luna octombrie 2008. A doua ține de comportamentul electoral al Guvernului care a recurs la majorări generoase, dar nesustenabile de salarii, pensii și alte prestații sociale și care în final au afectat bugetul la capitolul de cheltuieli. Un deficit bugetar atât de mare prezintă un pericol major pentru stabilitatea macroeconomică a țării și este cert faptul că pe parcursul următorilor 2-3 ani Guvernul va fi nevoit să aplice o politică bugetar-fiscală austeră.

Top 5 gafe economice 2009

1. **Majorarea salariilor și pensiilor de către precedentul Guvern.** Nimeni nu pune la îndoială necesitatea majorării salariilor și pensiilor. Dar în condițiile unei crize economice evidente și a unui sistem de pensii nereformat și care amenință să cadă începând cu 2011-2012, această decizie disqualifică din punct de vedere profesional întregul bloc economic al guvernului Greceanii.

2. **„În oceanul crizei financiare globale, Moldova este o insulă de stabilitate”.** Acesta a fost laitmotivul cu care guvernele Greceanii au intrat în dubla campanie electorală din 2009. Guvernul „se făcea că plouă”, și asta în timp ce, din cauza scăderii veniturilor bugetare, tăia cu 20% transferurile către bugetele locale, iar experții economici guvernamentali, neguvernamentali și externi atenționau asupra necesității adoptării urgente a unui plan anti-criză. Să menționăm aici că, conform datelor statistice, consumul privat a început să scadă încă la sfârșitul anului 2008. Adică cetățenii fără studii economice superioare simțeau că o criză apare iminent la orizont, și numai guvernul Moldovei nu vedea nici o criză în apropiere.

3. **„Responsabilitatea socială corporativă” extremă.** Originea resurselor financiare utilizate pentru restabilirea clădirilor devastate ale Parlamentului și Președinției a fost mult timp necunoscută. Publicul a fost surprins să afle recent că Moldtelecom și Banca de Economii sunt acei „filantropi” care au preferat să rămână incognito, deși au demonstrat o responsabilitate socială corporativă ieșită din comun. Felul în care aceste companii au fost convinse să achite lucrările ridică mari semne de întrebare asupra separării politicului de economic în Republica Moldova și demonstrează cât de plâpândă și de politic ascultătoare este clasa de manageri ai companiilor de stat din această țară.

4. **„Vom emite în anul 2009 circa 48 mii de carduri bancare”.** Aceasta a fost o declarație făcută în ianuarie 2009 de către managementul BC Investprivatbank SA. Din păcate, nu știm câte carduri anume a reușit banca să emită până în momentul în care i-a fost retrasă licența.

5. **Patriotismul bancar.** Băncile comerciale sunt cele care acoperă în ultimele câteva luni deficitul bugetului procurând valori mobiliare de stat. În condițiile când statul oricum rămâne cel mai credibil debitor, dorința băncilor de a-și proteja resursele poate fi înțeleasă. Dar este clar că o asemenea formă de finanțare a deficitului bugetar poate în general să lase fără sânge (citește lichidități) întregul organism economic.